

รูปจาก (1)

บุคคลสำคัญ

ร.อ. หวาน หล่อพินิจ
(2449-2487)

ผู้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งชื่อ “เภสัชกรรม”

ร.อ. หวาน หล่อพินิจ เป็นผู้ต่อสู้ให้วิชาชีพแปรสภาพจากนักปรุงยาเป็นเภสัชกร เป็นบุคคลแรกที่ริเริ่มให้เกิดโรงงานเภสัชกรรมมาตรฐานขึ้นเป็นโรงแรกของไทย เป็นผู้ริเริ่มให้มีพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม เป็นเภสัชกรผู้กำกับ ผู้เสียสละ นักต่อสู้เพื่อสิทธิและความเสมอภาคแห่งวิชาชีพเภสัชกรรมอย่างแท้จริง ประวัติของ ร.อ. หวาน ที่วารสารฯ นำมาเสนอในที่นี้ ได้เรียบเรียงมาจากบทความของ พ.ท.สามารถ อังศุสิงห์ (1) ซึ่งรวบรวมประวัติของ ร.อ. หวาน จากบันทึกของคุณเอื้อ รัสมิทัต และศาสตราจารย์ชะลอ โสโรพจินดา ตลอดจนคำบอกเล่าของผู้ใกล้ชิด

ร.อ. หวาน เกิดเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2449 ที่ตำบลบ้านช่างหล่อ บางกอกน้อย ธนบุรี ในชั้นต้นได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนโฆษิตสโมสร ร่วมโรงเรียนเดียวกับศาสตราจารย์ จำลอง สุวคนธ์ และ พ.อ. พยุง ตั้งตรงจิตร ต่อมาเข้าศึกษาในแผนกเภสัชกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2465 และได้รับประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยาเมื่อ 2468

ร.อ. หวาน รับราชการครั้งแรกที่สภากาชาด โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ต่อมาย้ายไปรับราชการที่กองเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 1 ปากคลองตลาด ปี พ.ศ. 2477 ได้รับยศร้อยโทประจำกองเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 1 (โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2478 ต่อมาย้ายไปทำงานที่กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐการ ร.ท. หวาน (ขณะนั้น) เป็นคนดวงตาเข้มแข็ง คิ้วดกเข้ม พูดน้อย ตรงไปตรงมา ขวานผ่าซาก และถ้ามีความคิดเห็นใดแล้วจะไม่ยอมเปลี่ยนใจง่าย ๆ

ในยุคนั้น ผู้ที่จบจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนหรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีสิทธิขอเข็มพระเกี้ยวเชิดชูเกียรติแสดงวิทยฐานะ แต่สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาเภสัชศาสตร์ตั้งแต่รุ่นแรก (2458) กลับไม่มีสิทธิรับพระราชทานเข็มนี้ ร.ท. หวาน ได้ต่อสู้เรียกร้องจนได้รับสิทธินั้น จึงเกิดปัญหาว่าจะจารึกอักษรย่ออะไรในเข็ม ในสมัยนั้นทางราชการถือว่า ผู้จบหลักสูตรแพทย์ปรุงยาเป็นเพียงนักปรุงยา และใช้คำนี้เรียกเป็นศัพท์ราชการด้วย จึงมีผู้เสนอให้ใช้อักษร “ป” จารึกในเข็มพระเกี้ยว นอกจากนี้ ยังมีผู้แนะนำให้ใช้อักษร “อ” ซึ่งมาจากคำว่าโอสถ ส่วน ร.ท. หวานแนะนำให้ใช้อักษร “ภ” ซึ่งมาจากคำว่า “เภสัชกรรม” เรื่องยุติลงเมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์) ทรงลงความเห็นว่าการเรียกวิชาปรุงยาว่า วิชาเภสัชกรรมนั้นถูกเหมาะสมดี การได้รับสิทธิจากเข็มพระเกี้ยวและการจารึกอักษร “ภ” ได้โยงไปถึงการเปลี่ยนแปลงชื่อทั่วไปด้วย ร.ท. หวานได้ชี้แจงแก่รัฐมนตรีในสมัยนั้น (พระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ให้ออกประกาศเรียกชื่อใหม่ในปี พ.ศ. 2476 โดยให้เรียกการปรุงยาว่า เภสัชกรรม คำว่าโรงเรียนปรุงยาก็เปลี่ยนเป็นแผนกหรือโรงเรียนเภสัชกรรม

ร.ท. หวานมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิของเภสัชกรในวิชาชีพ พ.ท. สามารถ อังศุสิงห์ซึ่งเรียนในหลักสูตรเภสัชกรรมระหว่างปี 2470-2472 กล่าวว่าตนมักถูกผู้ใหญ่ถามว่า เรียนไปทำไม เพราะทำงานได้เพียงห้องยาของโรงพยาบาลและเปิดร้านยาเอง นอกจากนั้นก็ไม่มีใครจ้าง เพราะสมัยนั้นไม่มีกฎหมายบังคับว่าการประกอบโรคศิลปะสาขาเภสัชกรรมต้องทำโดยเภสัชกร นั่นคือ ใครจะ

ร.อ. หวาน หล่อพินิจ รูปจาก (2)

ปรุงยาหรือขายยากี่ทำได้เสรี เจ้าของร้านยาที่จ้างเภสัชกรมักเป็นร้านของฝรั่งที่มีหัวหน้าสมัยหรือมีสมาชิกเภสัชกรรมสมาคมเป็นเจ้าของ ผู้จบการศึกษาในวิชาชีพนี้จึงหางานกันอย่างยากลำบาก หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศไทยมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก ราษฎรต้องเลือกผู้แทนตำบลขึ้นก่อนในเขตเลือกตั้งของตน ผู้แทนตำบลจะไปเลือกผู้แทนของจังหวัดอีกทอดหนึ่ง ร.ท. หวานได้เป็นผู้แทนตำบลช่วงหล่อ ทำให้ได้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกับนักการเมืองหลายคน จนทำให้สามารถเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรในปี 2479 ให้ออกกฎหมายว่า การปรุงยา การควบคุมการจ่ายยา และผลิตยาต้องกระทำโดยหรือควบคุมโดยเภสัชกรเท่านั้น

ร.ท. หวานวางโครงการรวบรวมการผลิตยาและเตรียมขยายของทางราชการที่กระทำอย่างไม่เป็นกิจจะลักษณะให้มารวมเป็นสถานที่เดียวเป็นโรงงานขนาดอุตสาหกรรมขั้นมาตรฐาน ซึ่งจะเป็นการทุนรายจ่าย ทำให้ปริมาณการผลิตสูงพอกับความต้องการ และคุณภาพดีขึ้น ท่านได้สืบทราบว่า หลวงพิบูลสงครามและคณะผู้ก่อการฯ มักลงเรือยนต์ล่องไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อหารือการปรับปรุงประเทศ เพื่อหนีความพุกพ่วนและสามารถคุยกันได้โดยไม่ต้องกลัวว่าผู้อื่นจะล่วงรู้ ท่านได้พยายามสนิทสนมกับเพื่อนของหลวงพิบูลสงครามจนมีโอกาสได้ลงเรือไปกับคณะนี้ด้วย และได้มีโอกาสชี้แจงโครงการในการจัดตั้งโรงงานเภสัชกรรม จนได้รับการสนับสนุน ท่านจึงได้เตรียมโครงการอย่างละเอียดเพื่อเสนอต่อนายกรัฐมนตรี (พระยาพหลพลพยุหเสนา) รัฐบาลได้รับหลักการของโครงการนี้และตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งขึ้นในปี 2477 โดยมีรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงเศรษฐกิจเป็นประธาน อย่างไรก็ตาม มีการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรี ในเวลาต่อมาและเกิดความขัดแย้งระหว่าง ร.ท. หวานกับกรรมการบางท่าน โดย ร.ท. หวานต้องการให้ผลิตยาตาม pharmacopoeia หรือตำรับที่แพร่หลาย แต่ที่ประชุมปรับโครงการเป็นการค้นคว้าสรรพคุณของสมุนไพรในประเทศ โดยไม่ต้องสร้างโรงงานผลิตยา แต่ให้สร้างเพียงโรงงานต้นแบบด้วยความเสียใจ ร.ท. หวานอำลาจากชีวิตราชการเป็นลูกจ้างห้างขายยาฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2480 และใช้ชีวิตในความทุกข์และห่างเหินจากเพื่อนฝูงที่เคยคบหา

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางการระดมทหารกองหนุนเข้ารับราชการ ร.ท. หวาน ได้เข้ารับราชการใหม่ในเหล่าเสนารักษีสยาม ขณะนั้นกองกำลังพายัพของไทยได้ยกทัพเข้าไปในสหรัฐอเมริกา (หรือจังหวัดไทยใหญ่ทางภาคเหนือของไทย มีอาณาเขตรวมดินแดนของรัฐฉานและเชียงตุงในประเทศพม่า พื้นที่ดังกล่าวถูกอังกฤษยึดครองไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2433) ท่านเป็นผู้ช่วยหัวหน้าคลังยาใหญ่ ต่อมาท่านได้ล้มป่วยเป็นมาเลเรีย จนอาการกำเริบหนักถึงขั้นโคม่า และถูกส่งมารักษาที่กองเสนารักษีสยามพลทหารบกที่ 1 (โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าในปัจจุบัน) หลังจากรับการรักษาและพักฟื้นเป็นเวลานาน ท่านก็กลับไปรับหน้าที่ใหม่ที่กองทัพบกซึ่งได้ยึดครองพื้นที่สหรัฐอเมริกาอยู่ ท่านทำงานที่เชียงรายระยะหนึ่ง แล้วไปเป็นหัวหน้าคลังยาย่อยสิ่งอุปกรณ์การแพทย์ที่อยู่ลึกเข้าไปในดินแดนของข้าศึก ณ เมืองยองที่ทุรกันดาร ท่านล้มป่วยเป็นมาเลเรียอีกครั้ง และเสียชีวิตด้วยโรคมาเลเรียขึ้นสมอง ณ เมืองยอง สหรัฐไทยเดิมในวันที่ 17 มีนาคม 2487 เวลา 22.45 หลังจากเสียชีวิต ท่านได้รับการเลื่อนยศเป็นร้อยเอก

เอกสารอ้างอิง

- 1) พ.ท.สามารถ อังสุสิงห์. เภสัชกรผู้อาภัพ. วารสารเภสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย 2512; 22: 45-60.
- 2) ประโชติ เปล่งวิทยา. เภสัชกรรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในรอบ 200 ปี. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2526.